

NCS – Nationalt Center for
Skoleforskning, DPU – Aarhus
Universitet

Niels Egelund
Thomas Nordahl
Lars Qvortrup

Skoler

10. klasseskoler/centre i Program for Læringsledelse

Skoler

10. klasseskoler/centre i Program for Læringsledelse

10 klasseskoler/centre i Program for Læringsledelse
Niels Egelund, Thomas Nordahl og Lars Qvortrup

1. oplag, 1. udgave 2016

Forfatterne:

- Professor Niels Egelund, Danmarks Institut for Pædagogik og Uddannelse, Aarhus Universitet
- Professor Thomas Nordahl, leder af Senter for Praxisrettet Utdanningsforskning, SePU, Høgskolen i Hamar
- Professor Lars Qvortrup, Danmarks Institut for Pædagogik og Uddannelse, Aarhus Universitet

Redigering og korrektur:

Lars Qvortrup
Annemette Helligsø

Udgiver:

NCS, Nationalt Center for Skoleforskning
DPU – Aarhus Universitet
Niels Juels Gade 84
8200 Aarhus N.

©2016 Udgiver og forfatterne

Indhold

10. klasseskoler/centre i Program for Læringsledelse	5
Indledning	5
Om 10. klasse	5
Tidligere undersøgelser af 10. klasse	6
10. klasserne i Program for Læringsledelse	7
Metode.....	8
Resultater	9
Forskelle mellem 10. klassecentre og almindelige 10. klasser.....	9
Forskelle mellem de kommunale 10. klassecentre	11
Lærerdatabaser om egne kompetencer og om undervisnings- og læringsmiljø	17
Konklusion.....	21
Litteratur	22

10. klasseskoler/centre i Program for Læringsledelse

Indledning

I Program for Læringsledelses kortlægning indgår ti 10.klasseskoler/centre, hvor 10. klasser er samlet i selvstændige enheder, i fem tilfælde selvstændigt eller sammen med ungdomsuddannelser, i fem tilfælde som 10. klasser tilknyttet almindelige folkeskoler, idet den ene dog kun har fra 7. til 10. klasse. Der er yderligere to 10. klassecentre i de tretten kommuner, som deltager i Program for Læringsledelse, men de har ikke deltaget i kortlægningen.

Om 10. klasse

Den valgfri 10. klasse har eksisteret siden skoleloven af 1975 som et ekstra tilbud til elever, der har lyst til at få et skoleår mere inden valg og påbegyndelse af en ungdomsuddannelse. 10. klasse er et tilbud, der ikke findes i de andre nordiske lande, hvor eleverne derfor som hovedregel efter 9. klasse forventes at gå videre til en ungdomsuddannelse. Siden 2004 har man da også fra centralt hold søgt at begrænse søgningen til 10. klasse, hvad især efterskolesegmentet har kæmpet imod.

Efter 2008/2009 henvender 10. klasse sig primært til elever, som efter at have afsluttet grundskolen har behov for yderligere faglig kvalificering og afklaring af uddannelsesvalg for at kunne gennemføre en ungdomsuddannelse. Der er derfor i 10. klasse fokus på, at eleven bliver parat til videre uddannelse, herunder:

- En uges obligatorisk brobygning til ungdomsuddannelse
- En række fag målrettet ungdomsuddannelserne
- En uddannelsesplan, der skal anvendes som værktøj i den løbende vejledning af eleven om elevens fremtidige uddannelsesvalg.

Ud over den ene uges obligatoriske brobygning, har eleverne mulighed for frivillig brobygning, der kan udgøre fem uger i forløb, der varer mere end 20 uger, og fire uger i forløb, der varer 20 uger eller mindre.

Obligatorisk del og valgfri del

10. klasse består af en obligatorisk del (folkeskolelovens § 19 c) og en valgfri del (folkeskolelovens § 19 d).

Den obligatoriske del indeholder fagene:

- Dansk
- Matematik
- Engelsk

Den valgfrie del indeholder følgende fag, som skal tilbydes eleverne, idet det dog skal tilføjes, at der er særlige regler for tysk og fransk, jf. folkeskolelovens § 19 d, stk. 3:

- Dansk
- Matematik
- Engelsk
- Tysk
- Fransk
- Fysik/kemi

Desuden skal skolerne tilbyde mindst tre fag fra den række, der er angivet i folkeskolelovens § 19 d stk. 4 (almindelige skolefag og værkstedsfag).

10. klasse kan udbydes ikke bare af folkeskoler, men også af frie skoler, efterskoler, ungdomsskoler samt i et samarbejde mellem folkeskoler og erhvervsskoler. 10. klasse vælges af ca. 50 % af hver ungdomsårgang, og af disse vælger to næsten lige store dele folkeskolernes 10. klassetilbud og efterskolernes 10. klasse, mens de øvrige former er mindre søgt.

Mange kommuner har, især siden 2009, ændret organiseringen af 10. klasse, så den tilbydes i et 10. klasse center, som regel tilknyttet en eller flere af kommunens større skoler, nogle gange i et selvstændigt center. Formålet har været at skabe attraktive ungdomsmiljøer med en tilstrækkelig volumen til at udbyde mange valgfag og at oprette tonede spordelinger. Det gælder også, at der gennem de sidste fem år i mange kommuner været har været fokus på skolestrukturændringer og herunder også om placeringen af 10. klasse. Endelig sker der også i flere kommuner fusioner mellem den lokale ungdomsskole og 10. klasse og nogle steder også UU eller SSP, så der etableres ungedcentre, ligesom campus-tankerne er i spil. Med de nyeste tiltag omkring EUD10, der er en kombination af 10. klasse og grundforløb på erhvervsuddannelser, er det sandsynligt, at flere kommuner vælger at placere 10. klasse på en erhvervsskole.

På grund af de mange ændringer er det vanskeligt at få et præcist billede af situationen i august 2016, men i følge Landsforeningen af 10. klasseskoler¹, der som medlemmer optager folkeskoler med kun 10. klasse, folkeskoler og ungdomsskoler i kommuner, hvor 10. klasse samles på én skole som selvstændig afdeling med egen ledelse og bestyrelse, er der medlemmer fra 57 ud af landets 98 kommuner, hvad der svarer til 58 %.

10. klasse har i mange tilfælde dermed en helt anderledes profil end udskolingen, både strukturelt og med hensyn til elevklientel, og derfor er der god grund til at foretage en særskilt undersøgelse af 10. klasseskoler/centre.

Tidligere undersøgelser af 10. klasse

Danmarks Evalueringsinstitut (2011, 2012) har evalueret 10 klasse, og har gennemført en egentlig effektundersøgelse af 10. klasse (Danmarks Evalueringsinstitut, 2016).

Den første del af evalueringen viste, at der er stor forskel på elever, som tager 10. klasse på efterskole, og elever, som tager et kommunalt 10. klassetilbud. Førstnævnte har typisk højere karakterer, deres forældre har højere uddannelser, og de har et mere positivt syn på deres egen faglige kunnen end elever, der tager 10. klasse i et kommunalt tilbud. Anden del af evalueringen viste, at elever,

1 <http://www.la10.dk/>

som i folkeskolens 9. klasse trivedes dårligt og havde lav motivation og uddannelsesparathed, i egne øjne var blevet stærkere efter et år i 10. klasse.

Effektundersøgelsen angår kommunale 10. klassetilbud placeret i tilknytning til en folkeskole for skoleårene 2008/2009 til 2012/2013. "I tilknytning" forstås som at 10. klassetilbuddet er placeret på en folkeskole eller på samme vej som en folkeskole. Undersøgelsen afdækker derfor ikke effekten af 10.-klassecentre, der ikke er placeret på en folkeskole eller på samme vej som en folkeskole, ligesom den naturligvis ikke siger noget om 10. klasse på efterskoler eller EUD-centre.

Resultaterne fra effektundersøgelsen er ret negativ over for de undersøgte 10. klassetilbud, hvor der er tre konklusioner, der går på tværs af tre delanalyser:

- Et kommunalt 10. klassetilbud placeret i tilknytning til en folkeskole mindsker sandsynligheden for, at eleverne påbegynder en ungdomsuddannelse, både kort og lang tid efter at eleverne har afsluttet grundskolen.
- Et kommunalt 10. klassetilbud placeret i tilknytning til en folkeskole påvirker ikke sandsynligheden for, at eleverne påbegynder, fastholdes på eller gennemfører en erhvervsuddannelse.
- Et kommunalt 10. klassetilbud placeret i tilknytning til en folkeskole påvirker enten ikke eller mindsker sandsynligheden for, at eleverne påbegynder, fastholdes på eller gennemfører en gymnasial uddannelse.

En efterundersøgelse af 1.799 elever, der gik i 10. klasse efter at have deltaget i LP-modellens kortlægning i 2012, viser imidlertid ganske positive resultater (Krassel m.fl. 2016). Da eleverne bliver fulgt op i Danmarks Statistik to år efter gennemført 9. klasse viser det sig, at gennemført 10. klasse indikerer højere sandsynlighed for at påbegynde en gymnasial uddannelse, ligesom gode faglige relationer blandt eleverne mens de gik i 9. klasse også giver større sandsynlighed for at påbegynde en erhvervsuddannelse. I modsætning til forudsigelse af status første år efter 9. klasse spiller elevernes selvopfattelse i 9. klasse ingen rolle for deres status andet år efter 9. klasse. Dette tyder på, at elever, som kæmper med selvopfattelsen, blot behøver lidt ekstra tid, før de er klar til at påbegynde en ungdomsuddannelse.

10. klasserne i Program for Læringsledelse

Som nævnt ligger de ti 10. klasseskoler/-centre i Program for Læringsledelses kortlægning i fem tilfælde selvstændigt eller sammen med ungdomsuddannelser, i fem tilfælde som 10. klasser tilknyttet almindelige folkeskoler. Det betyder, at kun fem af skolerne/centre har kunnet indgå i Danmarks Evalueringsinstituts effektundersøgelse.

Der går i alt 1.064 elever i de ti 10. klasseskoler/-centre, hvoraf der er besvarelser for 851 elever, hvad der giver en svarprocent på 80 %. Der foreligger lærersvar for 885 elever, hvad der giver en svarprocent på 83,2 % (klasse- eller kontaktlærer har skullet besvare en række spørgsmål for hver enkelt elev). 316 forældre har afgivet svar, og det giver en svarprocent på 29,7 %.

Ud over ti 10. klasseskolerne/-centre går der 198 elever i 10. klasser på almindelige folkeskoler. Der er her svar for 155 elever (svarprocent 78,3 %), 177 lærere (svarprocent 89,5 %) og 54 forældre (svarprocent 27,3 %).

Metode

Eleverne på 10. klassestrin har svaret på i alt 86 spørgsmål, som falder inden for 16 områder. For disse områder er foretaget beregninger af, om spørgsmålenes svar faktisk falder inden for områderne (Chronbach Alpha), og der er derfor ved hjælp af faktoranalyse beregnet en samlet værdi for den pågældende faktor, der til slut er omsat til 500-skalaen.

Elevernes klasselærere eller kontaktlærere har svaret på 66 spørgsmål, der falder inden for seks områder. Også her er spørgsmålenes svar kontrolleret og omsat til samlede værdier på områderne.

Svarene fra forældrene kommer fra 44 spørgsmål, hvis svar også er kontrolleret og omsat til faktorværdier for hvert område.

Som nævnt præsenteres resultaterne af gennemsnitsberegninger for grupper af elever på den såkaldte 500-skala, hvor det samlede gennemsnit for samtlige elever i Program for Læringsledelses kortlægninger er sat til en værdi på 500 med en såkaldt standardafvigelse på 100. Dette svarer til, at to tredjedele af kommunerne/skolerne vil ligge med værdier mellem 400 og 600 point. Fordelen ved denne fremgangsmåde er, at den tager højde for både variation i gennemsnit og spredning og samtidig giver en stor overskuelighed.

Når man skal sammenligne gennemsnit, er det vigtigt at inddrage overvejelser om såkaldt statistisk signifikans. Dermed menes, om der er sikkerhed for, at de forskelle, som observeres, ikke alene skyldes tilfældighedernes spil. Det er en generelt vedtaget norm, at for at man kan tale om statistisk signifikans eller sikkerhed, skal der være mindre end 5 % chance for, at forskellen skyldes statistisk tilfældighed. Dette svarer på 500-skalaen til 5 point.

Ved sammenligninger mellem kommunale gennemsnit og samtlige kommuners gennemsnit, skal der dermed være tale om en forskel på +/- 5 point, eller omsat til tal på skalaen resultater på mindre end 495 eller mere end 505 point. Det er som ved de kommunale gennemsnit vigtigt at inddrage spørgsmålet om statistisk signifikans, og ved et 5 % sikkerhedsinterval, vil det stadig være +/- 5 point, der gælder.

Når det gælder sammenligninger mellem skoler, er der på grund af de betydelige forskelle, der altid vil være mellem skoler, og den mindre datamængde, der bygges på, fornuft i at vælge en mere restriktiv fremgangsmåde, og derfor er det i kortlægningsrapporterne valgt, at gå op til, at forskelle i gennemsnit skal være mere end +/- 10 point, for at de betragtes som statistisk sikre. Omsat til 500-skalaen skal der dermed være tale om mindre end 490 point eller mere end 510 point, for at en skole falder ud under eller over det gennemsnitlige.

Resultater

Forskelle mellem 10. klassecentre og almindelige 10. klasser

I de følgende tabeller 1 til 3 vises de forskelle, der er på resultater for 10. klasse elever i henholdsvis 10. klassecentre og i almindelige 10. klasser. Først vises resultater baseret på elevsvar, dernæst resultaterne fra svarene afgivet af lærere og endelig resultaterne fra forældresvar.

Det fremgår, at der er betydelige forskelle mellem de to elevgrupper. Som det vises i tabel 2, skal man dog være opmærksom på, at en meget væsentlig forskel på de to typer 10. klassetilbuds elever er, at mens det på 10. klasseskoler/-centre er 2,7 %, som modtager specialundervisning (9 timer eller mere om ugen) og 7,2 % der modtager individuel støtte / særlig tilrettelagt undervisning (under 9 timer om ugen), er det på 10. klasser på almindelige folkeskoler 66,7 %, som modtager specialundervisning og 58,2 %, der modtager individuel støtte / særlig tilrettelagt undervisning. Der er altså tale om en væsentlig anderledes elevgruppe, og det vil influere på resultaterne af kortlægningen. Det kan i den forbindelse bemærkes, at forskellene kan være med til at give en væsentlig forklaring på EVA-rapportens relativt negative resultater.

Tabel 1. Svar fra elever i 10. klasse i 10. klassecentre og almindelige 10. klasser

<i>Undersøgelsesområde</i>	<i>10. klassecentre</i>	<i>Alm. 10. klasser</i>
Faglig trivsel	499	512
Social trivsel	505	477
Undervisnings- og læringshæmmende adfærd	502	494
Social isolation	506	472
Udadreagerende adfærd	505	475
Alvorlige adfærdsproblemer	506	469
Støtte og interesse fra lærer	497	515
Oplevet retfærdighed og ligeværd	500	502
Læringskultur i klassen	501	498
Sociale relationer i klassen	500	482
Struktur i undervisningen	499	505
Feedback	498	509
Matematik	500	506
Dansk	500	500
Naturfagene	497	513
Forventning om mestring	500	502

Det ses af tabel 1, at eleverne i 10. klassecentre på fire områder efter deres egen opfattelse ligger mindst fem point bedre end gennemsnittet, nemlig med hensyn til social trivsel, (lav) social isolation, (lav forekomst af) udadreagerende adfærd og (lav forekomst af) alvorlige adfærdsproblemer.

Når det gælder eleverne fra almindelige 10. klasser er der meget betydelige afvigelser fra gennemsnittet for alle elever. På seks områder ligger de højere end gennemsnittet, nemlig med hensyn til faglig trivsel, støtte og interesse for læreren, struktur i undervisningen, feedback, matematik og naturfag. På seks områder, nemlig social trivsel, undervisnings- og læringshæmmende adfærd, social isolation, udadreagerende adfærd, alvorlige adfærdsproblemer og sociale relationer i klassen ligger de væsentligt under gennemsnittet. Forklaringen på, at faglig trivsel, støtte og interesse for læreren, struktur i undervisningen og feedback ligger højt hænger formentlig sammen med, at der er tale om elever, der får specialundervisning og eller individuel støtte / særlig tilrettelagt undervisning, hvor der er mindre faglige krav og større hensyntagen fra lærerne. At eleverne placerer sig selv højt i matematik og naturfag skyndes sandsynligvis også lavere faglige krav, som gør, at eleverne føler sig dygtigere, end de egentlig er.

Tabel 2. Svar fra lærere om deres elever i 10. klasse i 10. klassecentre og almindelige 10. klasser

<i>Undersøgelsesområde</i>	<i>10. klassecentre</i>	<i>Alm. 10. klasser</i>
Tilpasning til skolens normer	507	474
Selvkontrol	513	458
Positiv selvhævdelse	504	490
Motivation og arbejdsindsats	507	476
Elevens faglige præstationer	509	470
Elevens sidst opnåede karakter	508	448
Andel med ikke-vestlig baggrund	13,1 %	13,1 %
Andel som får specialundervisning	2,7 %	66,7 %
Andel som får individuel støtte / særlig tilrettelagt undervisning	7,2 %	58,2 %

Eleverne i 10. klassecentre ligger på fem ud af seks undersøgelsesområder mindst fem point over gennemsnittet, højest ligger selvkontrol. Der er 13,1 %, som har ikke-vestlig baggrund, 2,7 % modtager specialundervisning og 7,2 % modtager individuel støtte / særlig tilrettelagt undervisning. Modsat ligger eleverne i almindelige 10. klasser på alle seks områder ganske betydeligt under gennemsnittet, i særdeleshed når det angår selvkontrol og sidst opnåede karakter. Som for eleverne i centrene er der 13,1 %, som har ikke-vestlig baggrund, og 66,7 % modtager specialundervisning og 58,2 % modtager individuel støtte / særlig tilrettelagt undervisning.

Tabel 3. Svar fra forældre om deres unge i 10. klasse i 10. klassecentre og almindelige 10. klasser

<i>Undersøgelsesområde</i>	<i>10. klassecentre</i>	<i>Alm. 10. klasser</i>
Støtte til skolearbejdet	500	500
Samarbejde med skolen	494	523
Kontakt mellem forældrene i klassen	497	510

Forældrene til elever i 10. klassecentre vurderer deres samarbejde med skolen lavere end folkeskoleforældre som helhed. Dette er formentlig et produkt af, at deres unge er mere modne og selvstændige, ligesom afstanden til centrene er større end til den lokale folkeskole. Til gengæld vurderer forældrene til elever i almindelige 10. klasser deres samarbejde med skolen og kontakten mellem forældrene i klassen højere end gennemsnittet for alle forældre. Dette må formodes at hænge sammen med, at mange af eleverne er specialundervisningselever eller modtager individuel støtte / særlig tilrettelagt undervisning.

Forskelle mellem de kommunale 10. klassecentre

På samme måde som for de ordinære skoler er der kommunale forskelle mellem de kommunale 10. klassecentre. Forskellene er dels betinget af kommunale forskelle i socioøkonomisk indeks, dels betinget i forskellige skolekulturer. I det følgende vises de kommunale forskelle i en anonymiseret form. De ni kommuner, hvis 10. klassecentre har deltaget i kortlægningen er betegnet med bogstaverne A til I.

Da der er tale om relativt beskedne elevgrupper fra den enkelte kommuner (mellem 43 og 143, gennemsnit 96) antages en forskel kun at være statistisk sikker, hvis der er en forskel på 10 point eller mere i forhold til gennemsnittet.

I det følgende gennemgås først de data, der stammer fra eleverne, dernæst data fra lærere og til slut data fra forældre.

Elevdata

Tabel 4. Kommunale forskelle i elevsvar i 10. klassecentre, trivsel, læringshæmmende adfærd og social isolation

<i>Kommune</i>	<i>Faglig trivsel</i>	<i>Social trivsel</i>	<i>Læringshæmmende adfærd</i>	<i>Social isolation</i>
A	496	507	499	505
B	498	507	505	512
C	518	513	526	520
D	483	499	479	486
E	492	489	494	487
F	500	506	504	507
G	498	499	497	508
H	501	516	506	517
I	491	483	480	499
Gennemsnit	499	505	502	505

Ved faglig trivsel er der beskeden spredning, en kommune (C) ligger over gennemsnit og en kommune ligger under (D). For social trivsel gælder, at der er lidt større variation. En kommune ligger over gennemsnit (H) og to kommuner ligger under (E, I). Læringshæmmende adfærd fremtræder sjældent i en kommune (C) og hyppigt i to kommuner (D, I). Social isolation forekommer sjældnere i to kommuner (C, H) og hyppigere i to kommuner (D, E).

Tabel 5. Kommunale forskelle i elevsvar i 10. klassecentre, adfærd, støtte og retfærdighed

<i>Kommune</i>	<i>Udadreagerende adfærd</i>	<i>Alvorlige adfærdsproblemer</i>	<i>Støtte og interesse fra læreren</i>	<i>Retfærdighed og ligeværd</i>
A	511	500	503	504
B	511	512	494	500
C	520	515	514	506
D	474	496	493	489
E	496	497	502	503
F	522	518	507	505
G	498	499	474	491
H	507	506	492	501
I	489	497	475	482
Gennemsnit	505	506	497	500

For udadreagerende adfærd gælder, at der er fire kommuner, der skiller sig ud fra gennemsnittet. To kommuner på den positive måde (C, F) to kommuner i negativ retning (D, I). Alvorlige adfærdsproblemer varierer kun tydeligt for to kommuner. Kommune F viser lavere hyppighed og kommune D højere hyppighed. Ved støtte og interesse fra læreren er der fire kommuner, der markerer sig. To ligger højere end gennemsnittet (A, C), og to ligger lavere (G, I). For retfærdighed og ligeværd gælder, at to kommuner ligger markant lavt (D, I).

Tabel 6. Kommunale forskelle i elevsvar i 10. klassecentre, kultur, relationer, struktur og feedback

<i>Kommune</i>	<i>Læringskultur i klassen</i>	<i>Sociale relationer i klassen</i>	<i>Struktur</i>	<i>Feedback</i>
A	491	518	501	500
B	517	501	484	488
C	528	521	524	539
D	476	490	488	493
E	487	497	497	488
F	482	487	493	506
G	477	474	489	489
H	523	505	508	484
I	481	482	500	502
Gennemsnit	501	500	499	498

Variablen læringskultur i klassen udviser meget betydelig variation. Tre kommuner ligger markant højt (B, C, H) og seks kommuner lavt (A, D, E, F, G, I). Sociale relationer i klassen varierer også ganske meget. Her ligger to kommuner højt (A, C) og fire kommuner lavt (D, F, G, I). Struktur i undervisningen findes i særlig grad i kommune C, mens to kommuner ligger lavt (B, D). Feedback opleves hyppigt i kommune C, og sjældnest i tre kommuner (B, E, H).

Tabel 7. Kommunale forskelle i elevsvar i 10. klassecentre, faglige niveauer og forventning om mestring

<i>Kommune</i>	<i>Matematik niveau</i>	<i>Dansk niveau</i>	<i>Naturfag niveau</i>	<i>Forventning om mestring</i>
A	489	510	513	498
B	517	478	485	503
C	538	532	527	525
D	460	475	475	480
E	477	492	476	495
F	492	506	506	504
G	503	489	475	499
H	512	510	511	499
I	469	500	513	476
Gennemsnit	500	500	497	500

Når det gælder det faglige niveau, som det bedømmes af eleverne selv, finder man de største variationer i forhold til gennemsnittet for samtlige folkeskoleelever i de 12 kommuner i Program for Læringsledelse. For matematik ligger tre kommuner over gennemsnittet (B, C, H) og fem kommuner under (A, D, E, F, I). I dansk er der tre kommuner, som ligger højt (A, C, H), og tre der ligger lavt (B, D, G). Ved naturfag er spredningen højest, idet kun en kommune ligger inden for gennemsnitsintervallet (F). Fire ligger højt (A, C, H, I) og fire ligger lavt (B, D, E, G).

Betragter man samtlige elevsvar under et, ligger kommune C højest efterfulgt af H med henholdsvis 13 og seks høje placeringer. Lavest finder man kommune D og I med henholdsvis 12 og otte lave placeringer.

Det bliver derefter nærliggende at sammenligne med de ni kommuners socialøkonomiske indeks for 2015, der fremgår af www.noegletal.dk. Ved socialøkonomisk indeks forstås et nøgletal, som måler kommunens relative udgiftsbehov i forhold til andre kommuner på basis af en række socioøkonomiske kriterier, der indgår med forskellig vægt i beregningen. Det er kriterier som fx 'Antal 20-59-årige uden beskæftigelse' og 'Antal psykiatriske patienter'. Den præcise definition kan findes i Økonomi- og Indenrigsministeriets publikation 'Kommunal Udligning og Generelle Tilskud 2008', side 40. En værdi over 1 betyder, at kommunen har et relativt større udgiftsbehov i forhold til gennemsnittet af kommunerne, imens en værdi lavere end 1 betyder et relativt lavere udgiftsbehov i forhold til gennemsnittet.

Kommune C og H har indekxsværdier på henholdsvis 0,96 og 1,05. Kommunerne D og I har indekxsværdier på 0,94 og 0,78. Kommunernes socialøkonomiske vilkår

har dermed ingen sammenhæng med de relative placeringer af elevernes udsagn, og forklaringen må derfor findes i centrenes skolekultur.

Lærerdato om elever

Tabel 8. Kommunale forskelle i lærersvar i 10. klassecentre, tilpasning, selvkontrol, selvhævdelse samt motivation og arbejdsindsats

Kommune	Tilpasning til skolens normer	Selvkontrol	Positiv selvhævdelse	Motivation og arbejdsindsats
A	521	519	496	489
B				
C	529	533	520	535
D	489	503	480	491
E	512	539	520	515
F	480	484	502	476
G	479	479	491	481
H	527	511	502	542
I	499	539	504	505
Gennemsnit	507	513	504	507

NB! For kommune B er der ikke afgivet lærersvar

Lærersvar er afgivet for eleverne individuelt, men da hver klasselærer/kontaktlærer har besvaret skemaerne for alle elever i klassen/gruppen, er der kun tale om besvarelser fra ca. 45 lærere fordelt på de ni kommuner, dvs. ca. 5 lærere pr. kommune. Derfor skal forskelle mellem kommuner betragtes med stor forsigtighed. Dette skyldes, at der kan være betydelige forskelle mellem forskellige læreres vurderinger af elevers såvel faglige som sociale kompetencer. Af denne grund må der sættes en mere konservativ grænse for, hvornår en forskel antages at være forskellig for gennemsnittet. Hvis man sætter denne til 20 point eller mere, er der for tilpasning til skolens normer fem kommuner, der skiller sig ud, tre i den positive retning (A, C, H) og to i negativ retning (F; G). For selvkontrol er der fire kommuner, der er forskellige fra gennemsnittet, tre over (C; E; I) og en under (G). Positiv selvhævdelse rummer tre uden for midterområdet, to over (C, E) og en under (D). Ved motivation og arbejdsindsats ligger to over (C, H) og to under (F, G).

Tabel 9. Kommunale forskelle i lærersvar i 10. klassecentre, faglige præstationer, karakterer, specialundervisning og individuel støtte / særlig tilrettelagt undervisning

<i>Kommune</i>	<i>Elevens faglige præstationer</i>	<i>Elevens sidst opnåede karakter</i>	<i>Andel der modtager specialundervisning</i>	<i>Andel der modtager støtte</i>
A	488	498	1,2 %	3,6 %
B	-	-	-	-
C	525	524	0,0 %	11,6 %
D	519	508	12,7 %	0,0 %
E	522	493	4,2 %	4,8 %
F	471	498	5,3 %	18,0 %
G	511	580	0,0 %	4,2 %
H	531	506	0,0 %	0,0 %
I	490	491	0,0 %	20,4 %
Gennemsnit	509	508	2,7 %	7,2 %

NB! For kommune B er der ikke afgivet lærersvar

For elevens faglige præstationer gælder, at fire kommuner er forskellige fra gennemsnittet, tre over (C, E, H) og en under (F). Elevens sidst opnåede karakter udviser en lidt mindre variation, muligvis fordi der foreligger et lidt mere objektivt grundlag at vurdere på – der er to kommuner, der begge ligger over midterområdet (C, G). Når det gælder specialundervisning og individuel støtte / særlig tilrettelagt undervisning, er der meget markante udsving, der meget vel kan afspejle, at forskellen mellem begrebet specialundervisning og begrebet individuel støtte / særlig tilrettelagt undervisning endnu ikke er helt klart, når man står i daglig praksis. I hvert fald er forskellene mellem kommune D og I påfaldende.

Hvis man med udgangspunkt i forskelle på 20 point eller mere fra gennemsnittet ser på de otte kommuner, hvor der foreligger data, ligger kommune C over gennemsnitsintervallet på alle seks parametre, mens kommune F har flest under gennemsnittet (tre områder ud af seks).

Forældredata

Tabel 10. Kommunale forskelle i forældresvar i 10. klassecentre, støtte i skolearbejdet, samarbejde med skolen, kontakt mellem forældrene i klassen og tilfredshed med skolen

Kommune	Støtte i skolearbejdet	Samarbejde med skolen	Kontakt med forældrene i klassen
A	516	505	517
B	-	-	-
C	507	517	500
D	492	495	485
E	493	500	483
F	494	476	497
G	505	451	470
H	500	501	504
I	494	483	480
Gennemsnit	500	494	497

NB! For kommune B er der ikke afgivet forældresvar.

Besvarelsesprocenterne for forældrene til elever i 10. klassecentre er kun på 27,7 %, og de i alt 316 forældresvar er fordelt på otte kommuner. Hvis man indlægger et kriterie på 20 point eller mere som et resultat, der er forskelligt fra gennemsnitsintervallet, og videre kun ser på de afgivne svar, vil der ikke være forskelle i støtte i skolearbejdet. For samarbejde med skolen vil to kommuner placere sig lavt (F, G), og for kontakt med forældrene i klassen ligger to lavt (G, I). Hvis man lægger kriteriet på 15 point, vil kommune A ligge over midten i støtte i skolearbejdet og kontakt med forældre i klassen og kommune C ligge over midten i samarbejde med skolen. Med samme kriterie opnår kommune I at placere sig lavt i samarbejde med skolen, mens kommunerne D og E ligger lavt i kontakt med forældrene i klassen.

Lærerdato om egne kompetencer og om undervisnings- og læringsmiljø

Ud over at klasselærere/kontaktlærere har afgivet oplysninger om eleverne, har samtlige lærere i de tretten kommuner besvaret spørgsmål om deres egne kompetencer og om undervisnings- og læringsmiljøet på deres skole. Dette giver muligheder for at få indsigt i, om der er forskelle mellem 10. klassecentre og de almindelige skoler. Der er data for i alt 6.980 lærere, hvoraf 83 (2,1 %) underviser i 10. klassecentre.

Der er, hvis man alene ser på lærernes køn, en meget betydelig forskel mellem 10. klassecentre og almindelige skoler. På 10. klassecentre er 42,6 % af lærerne mænd, mens de i de almindelige skoler udgør 26,6 %. Forskellen er stærkt statistisk signifikant (Chi-Square = 14,9; $p < 0,001$).

Når man ser på lærerkompetencer, som de opleves af lærerne selv, samt undervisnings- og læringsmiljø, optræder der interessante forskelle. Lærerne har skullet besvare 59 spørgsmål, som indgår i 11 forskellige områder. Spørgsmålene på hvert område er brugt til at beregne en gennemsnitsværdi for området, hvor en lav værdi betegner forhold, der er utilfredsstillende, og en høj værdi betegner forhold, som er tilfredsstillende. Der er derefter foretaget en variansanalyse for at se, i hvor høj grad forskelle i gennemsnittene for lærerne i 10. klasse og i almindelige skoler er statistisk sikre. Variationens størrelse er statistisk set angivet som en F-værdi. Statistisk sikkerhedsgrad eller signifikans angives som procent sandsynlighed for, at forskellene kan skyldes tilfældige variationer. Sikkerhedsgraden vises i tabellen nedenfor som symboler, der er internationalt anerkendt, og hvis betydning er som følger:

- NS Ikke signifikant
- (*) Signifikant på 10 % niveauet
- * Signifikant på 5 % niveauet
- ** Signifikant på 1 % niveauet
- *** Signifikant på 0,1 % niveauet

Tabel 11. Forskel mellem 10. klassecentre og almindelige skoler med hensyn til lærerkompetence

Skoletype	Gennemsnit	F-værdi	Signifikansgrad
10. klassecenter	3,248	3,369	(*)
Almindelig skole	3,243		

Tabel 12. Forskel mellem 10. klassecentre og almindelige skoler med hensyn til lærersamarbejde om undervisning

Skoletype	Gennemsnit	F-værdi	Signifikansgrad
10. klassecenter	2,361	0,866	NS
Almindelig skole	2,448		

Tabel 13. Forskel mellem 10. klassecentre og almindelige skoler med hensyn til skolens vedligehold

Skoletype	Gennemsnit	F-værdi	Signifikansgrad
10. klassecenter	2,425	2,556	NS
Almindelig skole	2,453		

Tabel 14. Forskel mellem 10. klassecentre og almindelige skoler med hensyn til lærersamarbejde om eleverne

Skoletype	Gennemsnit	F-værdi	Signifikansgrad
10. klassecenter	2,631	1,142	NS
Almindelig skole	2,913		

Tabel 15. Forskel mellem 10. klassecentre og almindelige skoler med hensyn til struktur i undervisningen

Skoletype	Gennemsnit	F-værdi	Signifikansgrad
10. klassecenter	4,463	2,974	(*)
Almindelig skole	4,453		

Tabel 16. Forskel mellem 10. klassecentre og almindelige skoler med hensyn til feedback i undervisningen

Skoletype	Gennemsnit	F-værdi	Signifikansgrad
10. klassecenter	3,914	14,415	***
Almindelig skole	3,805		

Tabel 17. Forskel mellem 10. klassecentre og almindelige skoler med hensyn til udvikling af læringsstrategier

Skoletype	Gennemsnit	F-værdi	Signifikansgrad
10. klassecenter	3,737	1,028	NS
Almindelig skole	3,919		

Tabel 18. Forskel mellem 10. klassecentre og almindelige skoler med hensyn til elevernes motivation og arbejdsindsats i lærerens timer

Skoletype	Gennemsnit	F-værdi	Signifikansgrad
10. klassecenter	2,848	5,142	NS
Almindelig skole	3,097		

Tabel 19. Forskel mellem 10. klassecentre og almindelige skoler med hensyn til forekomst af forstyrrende adfærd i lærerens timer

Skoletype	Gennemsnit	F-værdi	Signifikansgrad
10. klassecenter	3,200	16,042	***
Almindelig skole	2,997		

Tabel 20. Forskel mellem 10. klassecentre og almindelige skoler med hensyn til lærerens relation (støtte og kontakt) til eleverne

Skoletype	Gennemsnit	F-værdi	Signifikansgrad
10. klassecenter	3,788	0,779	NS
Almindelig skole	3,867		

Tabel 21. Forskel mellem 10. klassecentre og almindelige skoler med hensyn til relation mellem eleverne

Skoletype	Gennemsnit	F-værdi	Signifikansgrad
10. klassecenter	3,037	2,036	NS
Almindelig skole	3,051		

Der viser sig i tabellerne 11 til 21 at være fire områder, hvor der er statistisk signifikante forskelle mellem 10. klassecentre og almindelige skoler. Det er på områderne lærernes oplevelse af egne kompetencer, struktur i undervisningen, feedback i undervisningen og fravær af forstyrrende adfærd, hvor 10. klassecentre placerer sig bedre end de almindelige skoler.

Fravær af forstyrrende adfærd har høj grad af sammenhæng med elevernes alder, idet problemerne er jævnt aftagende hen over skoleforløbet, et forhold som Undervisningsministeriets urundersøgelse allerede viste for knap 20 år siden

(Egelund og Hansen, 1997), og som genfindes i Program for Læringsledelses kortlægning ($F = 99,188$. $p < 0,001$). Lærernes oplevelse af egne kompetencer, struktur i undervisningen, feedback i undervisningen kan derimod næppe have med klasstrinnet at gøre, så der er formentlig en selektionseffekt i forbindelse med at vælge at være lærer på et 10. klassecenter og muligvis også en ledelseeffekt. Dog kan man også notere sig, at der ikke, som man måske kunne have forventet, er signifikante forskelle mellem 10. klassecentre og almindelige skoler med hensyn til lærernes oplevelse af samarbejde om undervisning og om elever.

Konklusion

Mens Danmarks Evalueringsinstitut (2011, 2012, 2016) i høj grad har sat spørgsmålet ved nytten af at have 10. klasseskoler, peger Program for Læringsledelses kortlægning af ti 10. klasseskoler/centre på et billede af, at 10. klassecentre har nogle særlige værdier. De analyserede data peger på, at disse 10. klassecentre har potentialer til at give faglig kvalificering og afklaring af uddannelsesvalg, så elevernes mulighed for at gennemføre en ungdomsuddannelse styrkes. Data er ganske vist indsamlet i september til oktober, dvs. fra 1 til 3 måneder efter eleverne er startet i 10. klasse. Ikke desto mindre tyder elevernes svar på, at de i 10. klassecentrene har en relativt høj grad af trivsel, en lav grad af social isolation og en lav forekomst af adfærdsproblemer. Sidstnævnte er dog også et produkt af, at eleverne er ældre og mere modne. Lærernes vurderinger af eleverne i centrene ligger også højere end vurderinger af hele folkeskolens elevklientel. Forældrenes svar giver heller ikke anledning til bekymring.

Hvis man ser nærmere på de enkelte kommuners 10. klassecentre, dukker der interessante forskelle op. Det er muligt at identificere en kommune, der konsekvent ligger højt, mens der er lidt variation i lave placeringer for de undersøgte funktionsområder. Det skal også noteres, at der ikke er sammenhæng mellem disse forskelle og kommunernes socialøkonomiske situation. Det må derfor antages, at forskellene beror på forskelle mellem skolekultur (ledelse, organisering, lærerkompetencer osv.).

Med hensyn til personalekompetencer samt undervisnings- og læringsmiljø er der interessante resultater. Lærernes oplevelse af egne kompetencer, struktur i undervisningen, feedback i undervisningen er på 10. klassecentrene gunstigere end for folkeskolen som helhed.

Hvad der ligger bag sammenhænge vil kun kunne afdækkes ved brug af kvalitative undersøgelsesmetoder, fx ved observation af undervisning og interview med ledelse, lærere og elever på et udvalg af 10. klassecentre. Hvor der gennemføres interview med elever, bør det foregå i samme skoleår som interview med ledelse og lærere, da der ofte vil være forskelle mellem forskellige klassers og årganges funktion. Det ultimative effektmål vil naturligvis være overgangsfrekvens til ungdomsuddannelse og gennemførelse kontra frafald, og det må anbefales, at kommunerne følger dette over de kommende år.

Litteratur

Danmarks Evalueringsinstitut (2011): Karakteristik af 10. klasse elever.

Danmarks Evalueringsinstitut (2011): *10. klasse – på vej mod en ungdomsuddannelse*. København: EVA.

Danmarks Evalueringsinstitut (2016): *Effekten af kommunale 10. klassetilbud*. København: EVA.

Egelund, N. og Hansen, K.F. (1997): *Uroundersøgelsen. Elever som forstyrrer sig selv og andre i undervisningen*. København: Undervisningsministeriet.

Krassel, K.F., Egelund, N. og Nordahl, T. (2016): *Fra grundskole til ungdomsuddannelserne. En register og surveyundersøgelse af LP-modellens elever*. København: KORA.

NCS, Nationalt Center for Skoleforskning, DPU – Aarhus Universitet